

bir şekli olup temize çekilemediği için tanınmadığı anlaşılmaktadır. Eserin *Terbiyetü'l-Üm* adıyla zikredilmesi (*Keşfü'z-zunûn*, I, 395) baskı hatası olmalıdır. 6. *Muhtaşarü'r-Ravza*. Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibîn* adlı eserinin muhtasarıdır. 7. *Muhtaşaru 'Ulûmî'l-hadîs* (*Kitâb fi 'ulûmî'l-hadîs*). İbn Hacer el-Askalânî'nin verdiği bilgiye göre İbnü's-Salâh'ın hadis ilimleri ve istilahlarına dair kitabının bir özettir (*ed-Dürrü'l-kâmine*, III, 331). 8. *Şerhu'l-Elfiyye fi'n-naḥv*. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinin şerhidir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 153). 9. *Dîvânü'l-ḥuṭab*. Dâvûdî'nin zikrettiği eser İbnü'l-Lebbân'ın konuşmalarının toplandığı bir mecmua olmalıdır.

Dâvûdî, İbnü'l-Lebbân'ın *Kitâb fi'n-naḥv* adlı bir eserinden söz etmiş ve bunun İbn Mâlik'in *et-Teshîl*'i ile Müberrred'in *el-Muḥarrib*'inden daha geniş olduğunu, ayrıca kendisi tarafından sonradan şerhedilmiş bir elfiyyesinin bulunduğunu belirtmişse de bunların *Şerhu'l-Elfiyye fi'n-naḥv*'den ayrı eserler olmadığı sanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VIII, 276-277; Müsâ b. Muhammed el-Yûsufî, *Nüzhetü'n-nâzir fi sîretî'l-Melikî'n-Nâsir* (nşr. Ahmed Huttayt), Beyrut 1406/1986, s. 338-340; Safedî, *el-Vâfi*, II, 168; Yâfî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 333; Süb-kî, *Ṭabakât*, IX, 94-96; X, 352-359; İsnevî, *Ṭabakâtü's-Sâfiyye*, II, 370; İbn Râfî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdi Abbas – Beşşâr Avvâd Marûf), Beyrut 1402/1982, II, 103-104; İbnü'l-Mülakkın, *Ṭabakâtü'l-evliyâ* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1393/1973, s. 569; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 255, 265; Makrîzî, *es-Sülûk*, II/3, s. 796; a.mlf., *el-Hıttâ*, II, 303, 309, 386; İbn Kâdî Şühbe, *et-Târîḥ* (nşr. Adnân Dervîş), Dimaşk 1994, I, 40, 151, 261, 413, 455, 515, 532; II, 629-630, 649; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, III, 330-331; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 428; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessirîn*, II, 76-79; Şarâni, *et-Ṭabakât*, II, 19; *Keşfü'z-zunûn*, I, 72, 153, 395, 837-838; II, 1397, 1584; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 163-164; *Hediyyetü'l-ârifîn*, II, 155; *Fihristü'l-kütübî'l-Arabîyyetü'l-maḥfûza bi'l-Kütübḥâneti'l-Hidivviye*, Kahire 1308, I, 141; VII, 137; *Defter-i Kütübḥâne-i Süleymâniyye*, İstanbul 1310, s. 16; Ahlwardt, *Verzeichnıs*, I, 161-162, 282-283; Serkis, *Mu'cem*, I, 229-230; Brockelmann, *GAL*, II, 135; *Suppl.*, II, 137; Fuâd Seyyid, *Fihristü'l-maḥtûṭât bi-Dâri'l-kütübî'l-Mısriyye*, Kahire 1375/1956, I, 37; III, 4; Zirikî, *el-A'âm*, VI, 223; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VIII, 286; R. Mach, *Catalogue of Arabic Manuscripts Garrett Collection Princeton University Library*, Princeton-New Jersey 1977, s. 16, nr. 160; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü muşannefâtü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Riyad 1403/1983, I, 31; II, 109; IV, 200; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihristü maḥtûṭâtı Mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, II, 309; Fuâd Sâlih es-Seyyid, *Mu'cemü'l-elkâb ve'l-esmâ'i'l-müste'are*, Beyrut 1990, s. 276.

CEMİL AKPINAR

İBNÜ'L-LEBBÂNE

(ابن اللبّانة)

Ebû Bekr Muhammed b. İshâ
b. Muhammed el-Lahmî ed-Dânî
(ö. 507/1113)

Edip ve şair.

Endülüs'ün Dâniye (Denia) şehrinde doğdu. Annesinin süt satarak hayatını kazanmasından dolayı İbnü'l-Lebbâne diye tanındı. Kaynaklarda babası, tahsili ve hocaları hakkında bilgi yoktur; sadece kendisi gibi edebiyata meraklı, ancak daha çok ticaretle uğraşan Abdülazîz adlı bir kardeşi olduğundan söz edilmektedir.

Klasik şiir mülûkû't-tavâif döneminde siyasî çöküşün aksine hiciv, methiye, tefâhür, zühd, sabır, hüzn, tabiat, içki, kadın gibi temalar etrafında önemli bir gelişme gösterdi. Şairlerin değeri arttı ve şairler vezirlerle denk tutulur oldular. Şiirlerinde bu temaları işleyen dönemin en meşhur şairlerinden biri de İbnü'l-Lebbâne'dir. Benî Sumâdîh hânedanından Mu'tasım et-Tücbî (Ebû Yahyâ Muhammed b. Ma'n) döneminde (1052-1091) Meriye (Almeria) Endülüs'ün en önemli kültür merkezi haline gelmiş, Benî Sumâdîh sarayı edip ve şairlerin sığınağı olmuştu. İbnü'l-Lebbâne de Mu'tasım-Billâh'ı övmek için Dâniye'den Meriye'ye geçti (460/1068). Ancak hükümdarla yakınlığı çok uzun sürmedi. Mu'tasım'ın şair İbnü'l-Haddâd el-Vâdişî'yi Dîvân-ı İnşâ reisi tayin etmesi üzerine Meriye'den ayrılıp Batalyevs'e (Badajoz) gitti. Batalyevs Emîri Ebû Hafs Ömer el-Mütevekkil'e methiyeler sundu. Ancak bu defa da Mütevekkil'den beklediği ilgiyi göremeyince Abbâdiler'den İbn Abbâd el-Mu'temid-Alellah'ın Kurtuba'ya (Cordoba) fethini tebrik için Kurtuba'ya geçti. Burada bir süre kaldıktan sonra Mu'temid'in İşbîliye'de (Sevilla) bulunan sarayına girmeyi başardı. Mu'temid ve oğullarının güvenini kazanarak saray şairi oldu ve uzun süre sıkıntılardan uzak bir hayat yaşadı.

484'te (1091) İşbîliye'yi işgal eden Murâbitlar, İbn Abbâd el-Mu'temid'i esir alıp önce Tanca'da, ardından Mîknâs ve birkaç ay sonra da Merakeş yakınlarında bulunan Ağmat'ta hapsettirdi. İbnü'l-Lebbâne zaman zaman onu ziyaret ederek gönlünü aldı ve hakkında methiyeler yazdı. 489 yılı Şâban ayı sonlarında (Ağustos 1096) Mayurka (Majorka) Emîri Nâsirüddeve Mübeşşir b. Süleyman'ı övmek için Mayurka adasına geçti. Ancak sultandan beklediği ilgiyi göremeyince adayı terke-

derek Mağrib Berberî hânedanından Hammâdiler'e sığınmak amacıyla Bicăye'ye (Bougie) döndü. Bicăye'de oldukça sıkıntılı günler geçiren İbnü'l-Lebbâne buradan önce Tilimsân'a, oradan da tekrar Mayurka'ya geçti ve bu şehirde vefat etti. Ünlü tarihçi Feth b. Hâkân el-Kaysî, İbnü'l-Lebbâne'nin öğrencilerindendir.

İbnü'l-Lebbâne'nin kendi düşünceleri doğrultusunda hareket eden bir karaktere sahip olduğu, zaman zaman tutarsız davranışlar sergilediği, sık sık işret meclislerine katıldığı ve bunun edebî ağırlığına zarar verdiği kaydedilmektedir. Bu yüzden idarecilerle arasında anlaşmazlıklar çıkmış ve bulunduğu yerleri terketmek zorunda kalmıştır (İbn Bessâm eş-Şenterînî, II, 692). İbn Bessâm'ın, "Biraz daha yaşasaydı zamanın en büyük şairi olurdu" (a.g.e., II, 666-667) yargısının birçok eleştirmence de benimsenmesi, onun döneminde en önemli edip ve şairler arasında yer aldığını göstermektedir. Kaside, müveşşah ve mukattaât tarzında şiirler yazan şairin lafızdan çok mânaya önem vermesi, kelime seçimindeki titizliği onu seçkin bir şair ve edip yapan niteliklerdir. Bu açıdan Câhiliye dönemi şairlerinden Semev'el'e benzetilmiştir. İbnü'l-Lebbâne'nin en meşhur methiye ve mersiyeleri Benî Abbâd hânedanı hakkında yazdıklarıdır (meselâ bk. Makkarî, IV, 256-260). Ayrıca "İşbîliye Mersiyesi" de önemli manzumeleri arasında sayılır. Eserlerinin günümüze ulaşmaması, hayatı ve edebî kişiliği hakkında daha ayrıntılı inceleme yapılmasına imkân vermemektedir.

Muhammed Mecîd es-Sâid, İbnü'l-Lebbâne'nin çeşitli kaynaklarda yer alan şiirlerini derleyerek *Şî'ru İbni'l-Lebbâne ed-Dânî* adıyla yayımlamıştır (Basra, ts.). Şairin şiirlerinin bir başka derlemesi ve neşri de Hamdâne Hacâcî tarafından gerçekleştirilmiştir (Cezayir 1998). Bu derleme, daha sonra Arapça metni ve Fransızca tercümesiyle birlikte *Ibn al-Labbâna, Le poète d'al-Mu'tamid prince de Séville ou le symbole de l'amitié* adıyla neşredilmiştir (Paris 1999). Birçok eser yazdığı kaydedilen İbnü'l-Lebbâne'nin kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *el-İtimâd fi aḥbâri Benî 'Abbâd*, *Sakîtu'd-dürrer ve lakîtu'z-zehar fi şî'ri Benî 'Abbâd* (İbnü'l-Ebbâr, I, 145), *Naẓmü's-sülûk fi va'zî'l-mülûk ve menâkılu'l-fitne*. Habîb ed-Dehmânî, *İbnü'l-Lebbâne ed-Dânî: Ḥayâtühü ve âşâruh* adıyla bir çalışma yapmıştır (1987, Câmîatü Zeytûne külliyyetü'l-âdâb).

BİBLİYOGRAFYA :

Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Qalâ'idü'l-İkhyân* (nşr. Hüseyin Yûsuf Haryûş), Zerkâ 1409/1989, III, 776-790; İbn Bessâm eş-Şenterînî, *ez-Zahîre*, II, 666-702; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis* (Ebyârî), I, 143-144; İbn Dihye el-Kelbî, *el-Mu'trib* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr.), Kahire 1954, s. 15, 20-21; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, Sidney 1986, I, 145; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 32-35, 39; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Mugrib*, II, 409-414; Zehebî, *el-İber*, IV, 15; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 373-374; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 514-517; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 297-300; Yâfiî, *Mir'âtü'l-ce-nân*, III, 197; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, IV, 94, 215, 222, 241, 242, 246, 256-260; *Keşfü'z-zunûn*, II, 994, 1964; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, V, 80-88; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985, s. 83-85, 87, 89, 95; F. de la Granja, "İbn al-Labbâna", *El*² (İng.), III, 853.

HÜSEYİN YAZICI

İBNÜ'L-LEBBÜDÎ

(ابن اللبؤدى)

Ebû Zekeriyâ Necmüddîn Yahyâ
b. Muhammed b. Abdân
b. Abdilvâhid el-Halebî
ed-Dimaşki et-Tabîb
(ö. 670/1271 [?])

Çok yönlü âlim,
şair ve devlet adamı.

607'de (1210-11) Halep'te doğdu. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Dimaşk'a yerleşti. Burada İbn Ebû Usaybia'nın hocası hekim Mühezzebüddin ed-Dahvâr'dan tıp tahsil etti. Ardından felsefe, matematik ve astronomi gibi aklı ilimler alanında üstün başarı göstererek kendi bölgesinde üne kavuştu. Ayrıca yazdığı şiirlerle dikkat çekiyor, hatta şiirde Lebîd b. Rebîa ile, nesirde Abdülhamîd el-Kâtib'le ve belâgatta Sehbân'la aynı düzeyde sayılıyordu (İbn Ebû Usaybia, s. 663). Bu meziyetleri sebebiyle Humus Hükümdarı el-Melikü'l-Mansûr İbrâhim onu hizmetine aldı ve tabipliğinin yanında siyaset ve idarecilikteki yeteneğinden dolayı vezirliğe tayin etti. İbnü'l-Lebbûdî, 643'te (1245-46) el-Melikü'l-Mansûr'un ölümü üzerine Mısır'a el-Melikü's-Sâlih Necmeddin Eyyûb'un yâ-nına gitti ve bu emirden büyük saygı gönerek kısa bir müddet sonra ayda 3000 dirhem maaşla İskenderiye'de divan başkanlığına getirildi. Mısır'da iken 661 (1263) ve 664 (1266) yıllarında Filistin ve Dimaşk'a gidip geldiği, hayatının son dört yılını Dimaşk'ta divan başkanı olarak geçirdiği bilinmektedir (a.g.e., s. 664-666). Genelde kabul edilen ölüm tarihi 670'tir (1271); İbn Kesîr'in yazdığına göre Dimaşk'ta Hammâmülflek civarında kendi

vakfı olan Lebbûdiyye Medresesi'ne gömülmüştür (*el-Bidâye*, XIII, 262).

Eserleri. İbnü'l-Lebbûdî'nin yaşadığı XIII. yüzyıl, İslâm toplumunda ilim ve felsefe hareketlerinin genel olarak durakladığı dönemdir; o yıllarda bu alanlarda yapılan çalışmaların öncekilerin tekrarı mahiyetinde olduğu, büyük ölçüde orijinaliteden yoksun bulunduğu kabul edilir. Nitekim İbnü'l-Lebbûdî'ye ait yirmi iki eserin listesini veren İbn Ebû Usaybia bu eserlerin sekizinin önceki hekim, filozof ve matematikçilerin kitaplarının ihtisarından ibaret olduğunu söyler (*Üyûnü'l-enbâ*, s. 668). Bunlardan İbn Sinâ'nın *el-İşârât ve't-tenbîhât*'ına yazdığı muhtasar (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2420), Fahreddin er-Râzî'nin *Kitâbü'l-Me'âlim*'ine yazdığı şerh (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2321), ayrıca *Muhtaşarü'l-Külliyât mine'l-Kânûn li'bn Sinâ* (Bibliothèque Nationale, nr. 2918, müellif hat-ı) ve *Tedkîku'l-mebâhişi't-tıbbiyye fi tahkîki'l-mesâ'ili'l-hilâfiyye 'alâ tarîki mesâ'ili hilâfi'l-fukahâ* (Escorial Library, nr. 892) günümüze ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *Üyûnü'l-enbâ*, s. 663-668; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 262; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 135-136; L. Leclerc, *Histoire de la médecine arabe*, Paris 1876 → Rabat 1980, I, 414; II, 160; De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1883-95, s. 522; Suter, *Die Mathematiker*, s. 146; H. Derenbourg, *Les manuscrits arabes de l'Escorial*, Paris 1941, II, 108; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 524; Brockelmann, *GAL*, I, 598, 651; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, XIV, 211; Kadri Hâfız Tûkân, *Tûrâşü'l-'Arabî'l-ilmî fi'r-riyâziyyât ve'l-felek*, Nablus 1963, s. 354; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 165; "İbn Lebbûdî", *DMBİ*, IV, 537-538.

CEVAT İZGI

İBNÜ'L-MÂCİŞÛN

(ابن الماحشون)

Ebû Mervân Abdülmelik b. Abdilazîz
b. Abdillâh b. Ebî Seleme
el-Kureşî et-Teymî el-Medenî
(ö. 212/827)

İmam Mâlik'in
önde gelen talebelerinden.

Büyük dedesi Ebû Seleme Meymûn (Dî-nâr), Kureys'in Benî Teym kolundan Münkedirolğulları'nın mevlâsı idi. Dedesi Abdullah ve kardeşi Ya'kûb b. Ebû Seleme, Abdullah b. Ömer ve diğer sahâbîlerden rivayette bulunmuş, bunlardan ve ailenin diğer bazı fertlerinden Ahmed b. Hanbel,

Buhârî ve Müslim hadis tahrîc etmiştir. Babası Abdülazîz el-Mâcişûn devrin tanınmış âlimlerinden biri olup Medine'den sonra Bağdat'a yerleşmişti. Mâcişûn lakabının Ebû Seleme'ye ait olduğu da kaydedilmektedir. Nitekim Abdülmelik gibi babası Abdülazîz de bazan İbnü'l-Mâcişûn diye anılmaktadır. İsfahan asıllı olan aile fertleri Medine'ye yerleştiğinde birbirleriyle karşılaştınca, "şûûn şûûn" (şûnî şûnî = nasılsınız ?) dedikleri için halk kendilerine Mâcişûn lakabını takmıştır. Diğer bir rivayete göre ise bu lakabın verildiği kişi yanaklarındaki al renkten dolayı "Mâhigûn" (aya benzeyen) diye anıldığından Medineliler buna Mâcişûn demişlerdir. Ayrıca Horasan'da Mâciş (Mâcişûn) adlı bir yere nispetle böyle anıldıkları da söylenmiştir.

İbnü'l-Mâcişûn babasından ve İmam Mâlik, İbn Ebû Hâzim, Muhammed b. Dî-nâr, İbn Kinâne ve Mugire b. Abdurrahman'dan fıkıh tahsil etti. Yine babasından ve Mâlik'ten başka dayısı Yûsuf b. Ya'kûb el-Mâcişûn ile Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd, Müslim b. Hâlid ez-Zencî ve İbrâhim b. Sa'd gibi âlimlerden hadis dinledi. Kendisinden Ebû Hafs el-Fellâs, Zübeyr b. Bekkâr, Ebû Abdullah İbn Abdülhakem, Sa'd b. Abdullah b. Abdülhakem rivayette bulundu; Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce de hadis tahrîc etti. Özellikle fıkıh alanında derinleşen ve Mâlikî mezhebinde Medine ekolünün önde gelen temsilcilerinden biri olan İbnü'l-Mâcişûn'dan Ahmed b. Muazzel, İbn Habîb es-Sülemî, İbnü'l-Mevvâz ve Sahnûn gibi âlimler fıkıh tahsil ettiler. Mâlikî literatürünün oluşmasında önemli katkıları olan Sahnûn'un, "İbnü'l-Mâcişûn'a gidip şu kitapları arz etmeyi, onayladıklarını alıp reddettiklerini de terketmeyi düşündüm" dediği nakledilir (Kâdî İyâz, I, 361; İbn Ferhûn, s. 153). İbn Habîb de onu anlayış kabiliyeti bakımından İmam Mâlik'in birçok talebesinden üstün tutardı. İleri yaşlarda gözlerini kaybeden ve Halife Me'mûn'un kadılık teklifini kabul etmeyen İbnü'l-Mâcişûn 212 (827) yılında altmış yaşlarında iken Medine'de vefat etti. Ölüm tarihi bazı kaynaklarda 213 ve 214 olarak da geçmektedir.

İbnü'l-Mâcişûn'un güvenilir olduğu belirtilmekle birlikte genel olarak rivayet konusundaki hatalarına işaret edilmekte, bazı hadis münekkitleri tarafından zayıf sayılmaktadır. Zehebî, Ebû Dâvûd'un İbn Mâcişûn'un hadisten anlamadığı yönündeki ifadesinin (İbn Hallikân, III, 167; Miz-zî, XVIII, 360), "Sika olmakla birlikte hadis konusunda mütehasşis değildir" şeklin-